

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ
XIX–XX

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности, од 26. децембра 2006. године,
на основу реферата Александра Ломе, дописног члана САНУ и Слободана Реметића,
редовног члана АНУРС

Уређивачки одбор

академик Милка Ивић, редовни члан САНУ, Александар Лома, дописни члан САНУ, проф.
др Мато Пижурџица, др Јованка Радић, виши научни сарадник у Институту за српски језик
САНУ (секретар Уређивачког одбора), Слободан Реметић, редовног члан АНУРС и проф.
др Љиљана Црепајац

Главни уредник
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД
2009

Pavle Merku, *Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu*, uredila Metka Furlan in Silvo Torkar, Ljubljana 2006 (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Zbirka Linguistica et philologica 15), 215 стр.

Рубна подручја једног језика одликују се по правилу присуством архаизама и разних видова међујезичког прожимања; то важи и за тамошњу топонимију, која неретко пружа дубље дијахроне увиде од савремених говора. Топономастичка истраживања на таквим подручјима изискују двоструку компетенцију, и на пољу матичне, у овом случају словеначке и словенске филологије, и у домену другог језика у контакту, а овај је, када је реч о крајњем западу словеначког језичког простора, италијански са својим североисточним дијалектима: фурланским, млетачким, тренћанским. Словенац из Италије, рођен у Трсту 1927, ученик Франца Рамовша и Рајка Нахтигала, словенист и ономастичар али такође етномузиколог и композитор, члан Словеначке академије наука и уметности, Павле Мерку у својој личности обједињује обе компетенције. Тај срећан спој уродио је великим бројем ономастичких и дијалектолошких студија посвећених словеначком живљу у тршћанском залеђу, Терској долини (*Alta Val Torre*) и Красу с обе стране данашње границе. Како је већи део тих радова објављен на италијанском језику, оправдано се указала потреба за неком врстом синтезе на словеначком, где би били сабрани плодови Меркуовог рада на пољу топономастике. Прихвативши се тога посла, аутор је услед нарушеног здравља његово довршење морао препустити приређивачима, чији предговор (стр. 7–9) упознаје читаоца са предметом и карактером књиге, историјатом њеног настанка и личношћу аутора. Следи увод из пера самог аутора (13 д.), који је цео рукопис прегледао пре одласка у штампу, а затим попис његових језикословних радова (15–23). Главни део књиге, где се износи, коментарише и тумачи топономастичка грађа из западних словеначких крајева, речнички је уређен. За наслов одреднице је по правилу узет живи облик са терена, а под њим се хронолошким редом дају и расположиви историјски записи. Обе врсте података су највећим делом проистекле из Меркуових властитих истраживања на терену и у тршћанским архивима. Велика је ауторова заслуга што је забележио много тога што је већ нестало из живе употребе или ће

ускоро нестати, и што је пред научну јавност изнео податке које би да није њега и даље прекривала прашина на архивским полицама. Но вредност ове књиге није само у ваљаном презентирању грађе. Меркуови зналачки коментари предочавају многе чињенице синхроне и историјске дијалектологије, а његова тумачења имена, у којима се највише ослања на етимолошки речник Франца Безлаја и његових настављача, по правилу су поуздана. То није лако на терену где један на други налажу и мешају се многи језички слојеви: словенски, романски, немачки, а где је у већој мери него на осталој словеначкој језичкој територији присутан и антички супстрат (нпр. хидроним *Timáv(a)*, ит. *Timavo* < *Timavus*; топоними *Logátec* < *Longaticum*, *Postojna* < *Postumia*, од лат. ЛИ *Postumus*). Словенски, тј. словеначки материјал је унутар себе слојевит; падају у очи случајеви са очувањем назала (*Dombráva* 68; *Skópo* забележено 1252. in *Scompo* 181), можда посредством несловенског живља.¹ Једну од карактеристичних дијалекатских црта представља $g > \gamma > \emptyset$, нпр. *Láva* < *Glava* 117, *Radišče* < *gradišče* 163, *Ruôbja* < *grobja* 176. Местимице и v прелази у γ , нпр. *Zvonik* 212 < *Zvonik*. Присутне су дисимилације типа *Lébra* < *Rebro* 119, *Japlence* < *japnenica* 92, какве срећемо и другде, уп. у Црној Гори *Лебршиник*, на Косову *Јагленица* < *Јагњедница*, у Рашкој *Носољин* < *Носољино*, у Топлици *Белољин* < *Белољин* итд. Занимљив је, са таквим развојем, топоним *Grljan* = ит. *Grignano* < *Agrinianus*, јер нам, помало неочекивано, предочава могућност супстратне етимологије за *Грљан* код Зајечара. Од лексичких архаизама поменимо *Náklo*, посведочен од 1352. (138), можда и *Kápašče* < **karišče* „паганско светилиште“ (аутор полази од надимка *Kápec*).

Паралеле из ширег (јужно)словенског контекста допринеле би интерпретацији у неким нејасним случајевима. За микротопоним *Kičérji* уп. српски орографски термин *кичер* < псл. **kyčerъ* поред **kyčera* (ЭССЯ 13, 249 д.). *Ključ* је вишезначан и не мора нужно бити „окука на путу“ (102), особито кад је реч о хидрониму; уп. Лома 2006. *Trébče* је предмет доста компликоване дискусије (197), но српска *Trěbьча* > *Трејча* без проблема се тумачи као *j*-посесив у колективном значењу: „село требаца, крчилаца шуме“, за тип уп. П. Ивић у ОС 22 д. Нека сазвучна имена и овде и тамо остају тамна, али поређење доприноси расветљавању њихове структуре, нпр. *Tropále* 198 : *Трујале* код Ниша (**o* у првом слогу), *Merišča* / *Marišča* 131 : *Маришића* доњи део села Горњег Мушића у ваљевској Колубари СЕЗБ VIII 812 д. (полуглас у првом слогу?). Ваља скренути пажњу и на распрострањеност појединих алоглотских основа, која сведочи о некадашњим културним ареалима у овом делу Европе, као *Kolúdrovica*, од 1327, стр. 104) : срп. *Калудра* на више места (*колудар* „калуђер“); *Ob-rámišče* 142 : стерп. *Обрамовска глава* (*Обрам* „Аврам“), као рани трагови латинског хришћанства на северозападном Балкану (уп. Лома 1987, 27, н. 134; 17), *Lâštra* < фурл. *lâstre* „камена плоча“ 117: *Lâšćira* каменита литица јужно од Ваљева (СЕЗБ VIII 389) итд.

Већ и ових неколико поређења предочавају нам чињеницу да Меркуова књига представља вредан допринос не само словенистици, него и топономастичким исуцавањима на ширем словенском плану.

¹ Повратна позајмљеница могао би бити и *Dičór* 62, просуђен као нејасан, но можда **Dvor*, уп. ит. *Chinessa* за *Kneža* 102, срп. *Идвор* у Банату, мађ. посредством.